

TARTU ÜLIKOOL
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Arhiivinduse osakond

Liis Kägu

Baltisakslaste suhtumine eestlastest kaasmaalastesse 1918. aasta okupatsiooni
perioodil
Bakalaureusetöö

Juhendaja:
Aigi Rahi-Tamm, PhD

Tartu 2015

1. Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus.....	3
1. Baltisakslaste ja eestlase vahelised suhted 20. sajandi alguses.....	8
1.1. 1905. aasta revolutsioon	8
1.2. Esimene maailmasõda ja 1915. aasta kompromiss	12
2. Baltisakslaste suhtumist mõjutanud aspektid.....	18
2.1. Baltisaksa ajalehtedes käsitletud teemade rubriigid	18
2.2. Juhtkonna diskrediteerimine	20
2.3. Sõjaline nõrkus	21
2.4. Majanduslik nõrkus	22
2.5. Vastane kui valetaja.....	22
2.6. Kultuuri alavääristamine.....	23
2.7. Järeldused artiklitest	25
3. Saksa okupatsiooni järelmõjud	29
Kokkuvõte:	32
Kasutatud allikad ja kirjandus	34
Resümee.....	38

Sissejuhatus

Esimese maailmasõja lõpuvaatus tõi Eestisse Saksa okupatsioonivõimu. 3. märtsiks 1918 oli terve Eesti territoorium saksa vägede võimu all. Aegamisi oma eesõigusi kaotavad baltisakslased said sugulasrahva abil veel viimase võimaluse ennast maa võimukandjatena tunda. Taas sai aktuaalseks võimulolija suhestumine oma alluvatesse. Baltisakslaste ja eestlaste vahelistest suhetest 20. sajandil on otsapidi kirjutatud väga erinevates teostes, kuid tavaliselt on rõhuasetus olnud eelkõige ajalooliste sündmuste kirjeldamisel, inimeste tollast meelsust on kirjeldatud pisteliselt. Seega puudub vastava teema kohta iseseisev käsitus, mis teemaga sügavuti tegeleks. Pärast Eesti taasiseseisvumist hoogustunud baltisaksa ajaloo uurimise foonil on oluline rõhutada, et rahva meelsuse uurimine on oluline, seda eriti kontekstis mil baltisakslaste rolli Eesti ajaloos on viimase aastasaja kestel korduvalt ümber hinnatud.

Käeolev töö panustab baltisakslaste ja eestlaste suhete uurimisse võttes fookusse ühe etapi sellest, nimelt 1918. aasta, proovides analüüsida, milliseks kujunesid baltisakslaste hinnangud eestlastesse Saksa okupatsiooni perioodil.

Metoodika. Probleemi käsitluse metoodiliseks aluseks on 2007. aastal ilmunud Marek Miili magistritöö *Vaenlase pildi loomine 20. sajandi 1. poole Eesti ajakirjanduse näitel*¹. Miili magistritöö eesmärgiks oli uurida, kas ja kuidas kujutati erinevatel okupatsiooni perioodidel eesti lehtedes sõjalisi vastaseid.² Erinevate vaenlase loomise eesmärkide (vt. ptk. 2.) analüüsimisel jõudis Miil esimese vaadeldud perioodi põhjal - Saksa Keisririik Vene Tsaaririigi vastasena 01.08.1914-01.04.1915 - nn vaenlase seitsme diskursuseni:

¹ Miil, Marek. *Vaenlase pildi loomine 20. sajandi I poole Eesti ajakirjanduse näitel*. Magistritöö (juh. Katrin Aava). Tallinna Ülikool, filoloogia teaduskond, Eesti filoloogia osakond, üld- ja rakenduslingvistika õppetool, 2007.

² Miil, Marek, *op cit*, lk 31. Analüüsitavateks perioodideks olid: Saksa Keisririik Vene Tsaaririigi vaenlasena (01.08.1914-01.04.1915), Nõukogude Venemaa Saksa Keisririigi vaenlasena (15.03.1918-11.11.1918), Nõukogude Venemaa Eesti vaenlasena (28.11.1918-01.08.1919), Nõukogude Liit Saksa Riigi vaenlasena (07.07.1941-01.03.1942) ja Saksa Riik Nõukogude Liidu vaenlasena (22.09.1944-08.05.1945).

1. vaenlane kui sõjaalgataja
2. vaenlase juhtkonna diskrediteerimine
3. vaenlase sõjaline nõrkus
4. vaenlase majanduslik nõrkus
5. vaenlase sisepoliitiline nõrkus
6. vaenlane kui valetaja
7. vaenlase hirmuteod, anastus- ja okupatsioonipoliitika.³

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida kas ja kuidas avalduvad seitse vaenlase diskursust Saksa okupatsiooni perioodil baltisakslaste suhtumisel eestlastesse nende endi ajalehtede põhjal. Ning teisalt see, millist eesmärki artiklid omada võisid. Sündmuste kontekstist tulenevalt ei kuulu analüüsimisele järgnevad diskursused: vaenlane kui sõjaalgataja, vaenlase sisepoliitiline nõrkus ning vaenlase hirmuteod, anastus- ja okupatsioonipoliitika. Miil nimelt vastandab oma töös välispoliitilisi vaenlasi, millest tulenevalt kujuneb vaenlase pilt koletuslikumaks kui käesolevas töös. Baltisakslaste ning eestlaste puhul on tegemist sisepoliitilise konfliktiga ning avaldub ajalehe veergudel oluliselt leebemal kujul. Sellest erinevusest tingituna on mõnevõrra erinev ka probleemile lähenemine. Nii ei kujutatud eestlasi sõjaalgatajatena ega nähtud sisepoliitiliselt nõrkadena, sest vastasel juhul poleks baltisakslastel olnud vaja diskrediteerida eestlaste juhtkonda. Samuti ei saa rääkida eestlastest kui hirmutegude, anastus- ja okupatsioonipoliitika ellu viijatest, sest antud perioodil olid nad ise okupatsioonivõimu all. Selliselt on Miili poolt kasutatud diskursusi rakendatud antud töös muudetud ja oludele mugandatud kujul.

Lisaks kolme diskursuse kärpele on otsustatud asendada mõiste *vaenlane* mõistega *vastane*. Analüüsisid baltisakslaste ning eestlase suhteid omab mõiste *vaenlane* antud kontekstis negatiivset varjundit, seetõttu on otstarbekam kasutada mõistet *vastane*.

Historiograafia. Baltisaksa ja eestlaste suhteid on uurinud baltisaksa päritolu Ulrike Plath⁴. 2011. aastal ilmunud raamat *Esten und Deutsche in den baltischen Provinzen Russlands* analüüsib baltisakslaste ja eestlaste suhteid aastatel 1750-1850 eeskätt läbi sakslaste reisikirjade.

³ Miil, Marek. *op cit*, lk 31.

⁴ Plath, Ulrike. *Esten und Deutsche in den baltischen Provinzen Russlands: Fremdheitskonstruktionen, Lebenswelten, Kolonialphantasien 1750-1850*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2011.

1919. aastal kirjutas ajakirjanik Georg Eduard Luiga eesti-saksa vahekorra Baltimail tervikuna.⁵ Peamiselt õigustab kirjutis maareformi läbiviimist ning seda ilma hüvituse maksmiseta. Eraldi peatükina oli käsitluse all Saksa okupatsioon, mis annab eelkõige edasi aga eestlaste negatiivse suhtumise baltisakslastesse.

1920. aastal ilmus ülevaade Saksa okupatsioonist ajaloolase Hans Kruusi sulest.⁶ Teos on üles ehitatud kronoloogiliselt, käsitledes sealjuures ka eluoluliselt tähtsaid aspekte: koolipoliitika, majanduselu, politseivõimu korraldus. Viimases peatükis *Eesti-saksa vahekorra arenemine ja Saksa okupatsioon* kirjeldab Kruus, kuidas baltisakslaste ning eestlaste suhted on arenenud läbi ajaloo. Ka see käsitus esindab eestlaste vaatevinklit, rõhutades baltisakslaste puhul nende vankumatut omakasupüüdlikkust läbi sajandite.

Sarnase ülesehitusega Kruusi ülevaatele on ka Oskar Angeluse baltisakslaste ning eestlaste vastastikuseid suhteid käsitlev artikkel. Seejuures kritiseerib Angelus Hans Kruusi käsitlust Saksa okupatsioonist. Ta kirjutab, et Kruusi teose puhul ei ole tegu mitte ajaloolase vaid vasakäärmuslase kirjutisega.⁷

Viimasena tuleks mainida baltisaksa päritolu ajaloolase Gert von Pistohlkorsi mahukat teost *Baltimaade ajaloost*, mis vastava töö kontekstis pakub eelkõige taustinformatsiooni.⁸

Tänuväärsete publikatsioonidena tuleks välja tuua veel rida uurimusi. Aleksander Loidi⁹ artikkel kirjutab baltisaksa rüütelkondade tegevusest 1918-1920. aastatel, muuhulgas tutvustab juhtivate baltisakslaste poolt Eesti Vabariigile antud hinnanguid. Saksa okupatsiooni järelmõjude hindamise seisukohast on oluline Helen Rohtmetsa¹⁰ artikkel baltisakslaste kodakondsusküsimusest Eesti Vabariigis. Mahukamate publikatsioonidena tuleks välja tuua Ajalooarhiivi toimetistes ilmunud Aadu Musta¹¹ artikkel *Privileegeritust põlualuseks: baltisaksa ühiskonnategelaste represseerimine Esimese*

⁵ Luiga, Georg Eduard. *Eesti-saksa wahekord Baltimaal*. Tallinn: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus, 1919.

⁶ Kruus, Hans. *Saksa okupatsioon Eestis*. Tartu: Odamees, 1920.

⁷ Angelus, Oskar. *Esten und Deutsche in ihren gegenseitigen Beziehungen*. Baltische Hefte, 14. Köide 1968, lk 121.

⁸ Pistohlkors, Gert von. *Deutsche Geschichte im Osten Europas. Baltische Länder*. Berlin : Siedler, 1994.

⁹ Loit, Aleksander. *Baltisaksa rüütelkondade seisukohad ja tegevus Eesti iseseisvumisel 1918–1920*. Tuna, 2006 : 4, lk 50-74.

¹⁰ Rohtmets, Helen. *Kättemaks põlisele vaenlasele? Baltisakslaste kodakondsusküsimus vastloodud Eesti Vabariigis*. Ajalooline Ajakiri, 2010 : 1, lk 37–57.

¹¹ Must, Aadu. *Privileegeritust põlualuseks: baltisaksa ühiskonnategelaste represseerimine Esimese maailmasõja ajal*. Esimene maailmasõda ja Eesti. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2014, lk 15-107.

maailmasõja ajal, mis käsitleb baltisakslaste vastu suunatud repressioone ning muuhulgas nende mõju Baltimaade poliitilisele olukorrale. Sama väljaande kaante vahel on ilmunud Toomas Karjahärmi¹² artikkel *Eesti-saksa kompromiss 1915. aastal*, mis käsitleb baltisakslaste ning eestlaste koostöövõimalust Esimese maailma sõja sündmuste taustal.

Baltisaksa ajalehtede kasutamine erinevate uurimuste puhul omab peamiselt sekundaarse allika osa. Erandina võib tuua Kaarel Vanamöldri¹³ mahuka uurimuse varauusaegsest trükiajakirjandusest *Revalsche Post-Zeitungi* põhjal.

Ajalehte *Revaler Zeitung* on Eesti ajaloo üldkäsitluses kasutanud Eduard Laaman sh. just 1918. aasta okupatsiooni perioodi käsitlemisel. Eelpool nimetatud Aadu Musta artikli puhul on viidatud *Libausche Zeitungile*. Toomas Karjahärmi artiklis 1905. aasta sündmuste kirjeldamisel on kasutatud *Revaler Beobachterit*. Kaido Lauritsa¹⁴ magistritöös on kasutust leidnud baltisaksa ajalehed *Revaler Bote* ja *Dorpater Zeitung*. Nende publikatsioonide puhul näha, et ajaleht omab pigem täiendavat rolli, olles täpsustavaks näiteks või võrdlusmaterjaliks.

Allikaline baas. Töö peamiseks allikaliseks baasiks on Tallinnas ja Tartus ilmunud baltisaksa ajalehed *Revaler Zeitung* ja *Dorpater Zeitung*. Artikleid sai analüüsitud terve 1918. aasta lõikes, et tabada võimalikke muutusi nii enne kui ka pärast okupatsiooni.

Kahjuks ei ole Rahvusarhiivis hoiul *Revaler Zeitung* ja *Dorpater Zeitung* toimetuste terviklikke arhiivifonde, ajalehtede materjalid on kildudena laiali erinevates fondides ning seetõttu raskesti leitavad, mis kahtlemata raskendab antud teema uurimist. Mitmed säilikud, millega sai tutvutud nende pealkirjadest lähtuvalt, ei haakunud antud teemaga. Ajalehtede kõrval leidsid kasutust eelnimetatud publikatsioonid. Tuge pakkusid ka

¹² Karjahärm, Toomas. *Eesti-saksa kompromiss 1915. aastal*. Esimene maailmasõda ja Eesti Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2014, lk 108-131.

¹³ Vanamölder, Kaarel. *Kommunikatsiooniväli Rootsi Läänemere-provintside 17. sajandi lõpul – Revalsche Post-Zeitung varauusaegse informatsioonikandjana*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2012.

¹⁴ Laurits, Kaido. *Saksa kulturomavalitsus ja vähemusrahvus Eesti Vabariigis 1918/25-1940*. Magistritöö (juh. Tiit Rosenberg). Tartu Ülikool. Ajaloo osakond. Tartu, 2005.

baltisakslaste mälestused, millest enim kasutust leidsid parun Eduard von Dellingshauseni ülestähendused.¹⁵

Töö struktuur. Töö esimene peatükk on sissejuhatava eesmärgiga ning keskendub 20. sajandi alguses eestlaste ning baltisakslaste vahekorda kujundanud sündmustele. Teises peatükis analüüsitakse baltisakslaste suhtumist eestlastesse *Dorpater Zeitung* ja *Revaler Zeitung* 1918. aastal ilmunud numbrite põhjal. Kolmanda peatüki eesmärk on lühidalt tutvustada Saksa okupatsiooni järelmõjusid baltisakslastele.

¹⁵ Dellingshausen, Eduard von. *Kodumaa teenistuses: Eestimaa rüütelkonna peamehe mälestused*. Leck: CPI - Clausen ja Bosse, 2011. Lisaks: Stackelberg, Eduard von. *Ühe baltlase võitlustee. Püüdlused, võidud ja kaotused*. Leck: CPI - Clausen ja Bosse, 2010.

1. Baltisakslaste ja eestlase vahelised suhted 20. sajandi alguses

Mõistmaks, millistel alustel oli kujunenud baltisakslaste ja eestlaste vahekord 1918. aastaks, on eelnevalt vaja keskenduda ajavahemikul 1905-1918 aset leidnud sündmustele, mis mõjutasid baltisakslaste senist elukorraldust ning kujundasid seeläbi ka suhtumist eestlastesse. Kui varasemalt olid baltisakslased sunnitud tõrjuma venestuse pealetungi, siis 1905. aastast alates vajas lisaks keskvõimule ohjeldamist ka politiseeruv eestlaskond. Järgnevas peatükis tulevad käsitlese alla 1905. aasta revolutsioon ning Esimene maailmasõda. 1905. aasta sündmuste arengus on oluline ühelt poolt kasvaval eestlaste poliitilisel iseteadvusel, teisalt tähistab see eestlaste-sakslaste vaheliste suhete lõhestumist, mille tagajärjel kumbki pool koostöövõimalusi ei näinud või ka ei otsinud. Esimese maailmasõja sündmuste käigus tabasid baltisakslasi tagasilöögid, mis ärgitasid ajutiselt eestlastega koostöövõimalusi otsima.

1.1. 1905. aasta revolutsioon

Märgiliseks sündmuseks eestlaste osalemisel poliitilises elus on 1904. aastal Tallinna linnavalituses toimunud võimu üleminek baltisakslastelt eesti-vene blokile, jättes seega baltisakslastele ainsaks poliitilise tähtsusega organisatsiooniks rüütelkonna. Kui arvestada, et Tartus, Viljandis ja Kuressaares jäid baltisakslased volikogusse kuni 1917. aastani, siis võimu üleminekut Tallinnas ei tajutud nii drastilise muudatusena, et oleks baltisakslasi koheselt tegudele ärgitanud. Eestlaste esiplaanile jõudmine poliitikas aga jätkus ning 1905. aastal tõusis Tallinna abilinnapeaks Konstantin Päts. Järgmisel aastal sai esimese eestlasena linnapeaks Voldemar Lender.¹⁶

Kuigi enne revolutsiooni olid baltisakslaste ja eestlaste suhted pingestatud venestamise tõttu, mille tulemusel hoidsid mõlemad rahvusgrupid pigem omaette, siis 1905. aasta revolutsiooni käigus lahvatasid baltisakslaste ning eestlaste vastuolud äärmusteni. Senine rahvuslik-poliitiline vastasseis ning sellest välja kasvanud *ajaloolise kättemaksu iha* vallandas eestlaste poolt vägivalda, millele baltisakslased reageerisid karistussalkade

¹⁶ Dellingshausen, Eduard von. *op cit*, lk 133; Aitsam, Mihkel. *1905. aasta revolutsioon ja selle ohvrid Eestis*. Tartu: Ilmamaa, 2011, lk 51.

kohale kutsumisega. Selgitamaks *ajaloolist kättemaksu* tuleb mõelda sellele, et eestlaste kui uue tõusva eliidi suhtumine baltisaksa ülemkihti oli negatiivne, sest läbi vastandumise kohalikule saksa kultuurile oli eesti haritlaskond üles ehitamas oma rahvuslikku identiteeti (muistne vabadus, saksa rüütlite sissetung ja vabadusvõitlus, sellele järgnenud 700-aastane orjapõli ja seejärel uus vabanemine ehk pärisorjuse kaotamine ja "koiduaeg").¹⁷ Baltisakslased seevastu ei tahtnud eestlasi näha maa omavalitsuses kaasa löömas, üha lähenev revolutsiooni õhkkond sundis baltisakslasi aga oma otsuseid ümber hindama.

Kartes Sise-Venemaalt Läänemere kubermangudesse levida võivaid revolutsioonilisi meeleolusid, kinnitasid baltisakslased 1905. aasta suvel nelja Balti rüütelkonna (Eesti-, Liivi-, Saaremaa ja Riia) maapäevad seaduseelnõu, mille kohaselt oleks suurmaomanikud loovutanud oma ainuõiguse maad valitseda ja tunnustanud, et väiksemad omanikud ehk eelkõige eestlased ja lätlased olid baltisakslaste silmis oma arengutaseme poolest jõudnud nii kaugemale, et ka neile tuli anda õigus maa valitsemisest osa saada.¹⁸ Selle ettepanekuga loodeti pingestunud olukorras rahustada maha eestlased-lätlased ning säilitada võim ilma märkimisväärsete järeleandmisteta. Seaduseelnõu maaomavalitsusreformi kohta jäi valitsuse vastuseisu tõttu vastu võtmata ning reaktsioon sellele ei lasknud ennast kaua oodata.

1905. aasta kevade ja suve jooksul rahutused ägenesid¹⁹, mistõttu esitasid rüütelkonnad tungivaid abipalveid Peterburi. Mõisate kaitseks nähti ette privaatse omakaitse ehk *Selbstschutz*'i asutamist, lisaks peeti erakorralisi maapäevi ning arutati maaomavalitsuse reformiplaane. Nii kogunes 7. detsembril 1905 Tallinnas Eestimaa Rüütelkonna erakorraline maapäev, mis ilma teiste seisuste osavõtuta arutas maaomavalitsuse reformi küsimust, mille eesmärgiks oli ka edaspidi säilitada mõisnike juhtiv roll. Teiste seisuste kaasamata jätmise maaomavalitsusereformi arutelule pahandas eestlasi veelgi.²⁰

17. oktoobri tsaari manifestiga said alguse ulatuslikud poliitilise iseloomuga koosolekud ning sõnavõttud. Nüüdsest hakkas kehtima luba koonduda parteideks, selliselt moodustati

¹⁷ Karjahärm, Toomas. *1905. aasta Eestis: massiliikumine ja vägivald maal*, lk 129.

¹⁸ Dellingshausen, *op cit*, lk 141-142.

¹⁹ Pistohlkors, *op cit*, lk 419-420.

²⁰ Karjahärm, Toomas. *1905. aasta Eestis: massiliikumine ja vägivald maal*, lk 130-131.

kaks erakonda: Eesti Rahvameelne Eduerakond ja Balti Konstitutsioonilise Partei.²¹ 27.-29. novembrini peetud üle-maaline rahvaasemike kongress, mille käigus Eesti Rahvameelne Eduerakond sündis, tõi esile eestlaste nõudmised: mõõdukad rahvuslased taotlesid autonoomiat Vene riigi kuuluvuses.²² Sellised nõudmised olid ohumärgiks baltisakslastele, sest see seadis ohtu nende positsiooni võimukandjatena.

Vägivalla vallandajaks sai sõjaseisukorra kehtestamine. Tööliste grupid liikusid maale, nakatades vastuhaku meeleoluga ka talupoegi. Järgnes mõisate rüüstamine, põletamine, relvade riisumine.²³ Selline vägivalla puhang hirmutas baltisakslasi ning tõi kaasa karistussalkade moodustamise.

Toomas Karjahärmi hinnangul koheldi Eesti alade mõisnike suhteliselt leebelt. Segastel asjaoludel oli tapetud Arthur von Baranoff ning mitmed said peksta, kuid ülestõusnute tegevus ei väljendunud siiski otseses isikuvastases vägivallas. Peamiselt piirnesid vägivallateod mõisnike aineline vara hävitamisega.²⁴ Seevastu karistussalkade poolt sai hukatud 85 inimest.²⁵

Rääkides baltisakslaste hinnangust 1905. aasta revolutsioonile oli Liivimaa Rüütelkonna notari A. von Transehe-Rosenecki²⁶ arvates süüdi tsaarivalitsus, kes oli esmalt lubanud eestlaste-lätlaste rahvuslikku ärkamist ning seejärel venestamise kaudu murendanud sidet ülem- ja alamkihtide vahel ehk eestlaste-lätlaste ja baltisakslaste vahel. Eestlaste arvamuse kohaselt - sotsiaaldemokraat Mihkel Martna poolt esindatuna – nähti 1905. aasta sündmuste põhjuseid hoopis laiemas plaanis. Tegude polnud äkitselt lahvatanud vägivalla puhanguga, vaid see omas sügavaid ajaloolisi juuri.²⁷ Eestlaste ning baltisakslaste vahelise terava vastuseisu alge ei peitunud mitte venestamispoliitikas ning vene keskvõimuses, vaid kohalikus aadlis. Toomas Karjahärmi hinnangul peitus vastuhaku

²¹ Graf Mati. *Parteid Eesti Vabariigis 1918-1934*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool, 2000, lk 16; Kinkar, Feliks, *Baltisaksa haridusseltsid Eestis 1905-1914*, Tallinn: Olion, 2000, lk 23.

²² Karjahärm, 1905. *aasta Eestis: massiliikumine ja vägivald maal*, lk 206.

²³ Dellingshausen, *op cit*, lk 151-153.

²⁴ Karjahärm, 1905. *aasta Eestis: massiliikumine ja vägivald maal*, lk 152.

²⁵ Aitsam, *op cit*, lk 365.

²⁶ Alexander Georg Astaf von Transehe-Roseneck (1865-1946) oli Liivimaa rüütelkonna notar. 1918. Liivimaa rüütelkonna esindaja Berliinis. Alates 1919. aastast elas Saksamaal. *Baltisches Biographisches Lexikon digital* [<http://www.bbl-digital.de/eintrag/Transehe-Roseneck-Alexander-Georg-Astaf-v.-1865-1946/>] (vaadatud: 25.05.2015)

²⁷ Rosenberg, Tiit. *Sotsiaalsest, poliitilisest ja rahvuslikust aspektist Eestis 1905. aastal*. Paar sammukest. Eesti Kirjandusmuuseumi aastaraamat. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, 2006, lk 35-36.

ajend nii venestuse mõjus kui kohalike rahvusgruppide ajaloolises konfliktis.²⁸ Kindlasti ei tohiks venestamise mõju alahinnata, kuna selle üheks eesmärgiks oligi kohaliku baltisaksa aadli allasurumine. Vene valitsuse poliitika mõjul ägenesid aadli ja eestlastelätlaste suhted Läänemere kubermangudes. Venestamist ja unifikseerimist silmas pidades sooviti regioonis saksa mõju asendada vene mõjuga. Nii vaadatigi Peterburis eestlastelätlaste ja sakslaste vahelisele vastuseisule üsna pealiskaudselt.²⁹

1905. aasta sündmused mõjusid baltisakslastele häirekellana. Nähes mõisate põletamist ning olles tunnistajaks eestlaste politiseerumisele, hoogustus baltisakslaste omavaheline koostöö, mille esmaseks näiteks oli baltisaksa kogukonna abistamiseks käima lükatud aktsioon. Nimelt püüdis baltisaksa kogukond kannatajaid abistada. Esmalt pakuti peavarju 52 mõisniku perele Eestimaal. Paljud vajasisid hädavajaliku muretsemiseks ka raha, mida saadeti Peterburist ning Saksamaalt. Pikemaajalise toetuse tagamiseks oli tänu keisri loale võimalik pantida rüütelkonna mõisaid, mis osutus aga ebavajalikuks kui Berliini von Mendelsohni pank end laenajana välja pakkus. Kuna aadli krediidiseltside pantkirju osteti agaralt, saadi vajalik raha kokku sealtkaudu, lisaks kergendasid olukorda ka riigi poolt eraldatud kahjutasud.³⁰ Siiski tasub selles kontekstis vaadata materiaalse vara hüvitamisest kaugemale. Olulisem oli see, et selle aktsiooni kaudu tunnetas baltisaksa kogukond ennast ühtse ringkonnana. Mõisteti, et enda püsima jäämise eest, saavad hea seista ainult nemad ise.

Baltisakslaste koondamise eesmärki omas ka 1905. aasta septembris Eestimaal Rüütelkonna sekretär Eduard von Stackelbergi algatusena Eestimaal rajatud Kooliselts hilisem Saksa Selts. Selle eeskujul loodi hiljem sarnased seltsid ka Liivimaale ning Kuramaale. Alates 1908. aastast koondas lisaks eelmainitutele baltisakslasi ka Aadliliit. See oli mõeldud profülaktilise sammuna eelkõige juhaks, kui keskvõim hakanuks likvideerima rüütelkonna senist staatust.³¹ Aadliliitu võib näha eelkõige ettevaatusabinõuna tõrjumaks Vene keisririigi korraldusi. Teisalt tähendas selline baltisaksa kogukonnaks koondumine ühtlasi jõulisemalt vastandumist eestlastelätlastele.

²⁸ Karjahärm, 1905. aasta Eestis: massiliikumine ja vägivald maal, lk 146.

²⁹ Karjahärm, 1905. aasta Eestis: massiliikumine ja vägivald maal, lk 130.

³⁰ Dellingshausen, *op cit*, lk 162-163.

³¹ *Ibid*, lk 164-165.

1905. aasta sündmuste mõjul kasvasid baltisakslaste ning eestlaste vahel valitsenud erimeelsused vägivaldseks konfliktiks. Mõlemad rahvusgrupid said pettumuse osaliseks ning umbusk teineteise vastu kasvas. Eelnevalt veel võimalikuna tundnud koostöö sai nüüd hävitava löögi. Järgnev tsitaat Aadu Musta artiklist „Privilegeeritust põlualuseks“ ilmestab baltisakslaste pettunud meeleolusid üsna tabavalt: „Eduard von Stackelbergi peeti esialgu eestlastega mõõdukalt koostööd otsinud poliitikuks, kuid keda 1905. aasta pettumused sundinud jäigastuma konservatiivselt rahvuslikele positsioonidele.“³²

1.2. Esimene maailmasõda ja 1915. aasta kompromiss

1914. aastal alanud Esimene maailmasõda tähendas baltisakslaste enamikule konflikti riigitruuduse ning saksa rahvustunde vahel. Olles lojaalsed Vene võimule, olid baltisakslased sunnitud vastasleeris olema oma rahvuskaaslastega ning sõdima Saksamaa vastu. Seda olukorda on ilmekalt määratlenud Aadu Must võrreldes baltisakslasi lastega, kelle vanemad ehk Vene tsaaririik ja Saksa keisririik, kakluse saatel abielu lahutavad.³³ Maailmasõja puhkemise ning hilisemate sündmuste mõjul oli aga õhus hulk küsimusi, baltisakslaste jaoks oli neist olulisemaks, mis saab edasi Balti kubermangudest? Probleem baltisakslaste jaoks seisnes selles, et tsaarivõimu kokku kukkumine lõi vankuma baltisakslaste privileegid. Venemaal valitsev segadus tekitas baltisakslastes tuleviku suhtes ebakindlust³⁴ (vt. lk. 14).

Esimese maailmasõja puhkemine tegi baltisakslastest automaatselt Vene riigi reeturid. 1915. aasta saadeti Eestimaa kubermangust välja kümme nimekat baltisakslast, millele järgnes ka luteri usu kirikuõpetajate sundasumisele saatmine. Eestimaa rüütelkonna peamees Eduard von Dellingshausen püüdis olukorda leevendada ning saatis tsaarile märgukirja paludes süüdistustest loobuda.³⁵ Sellest polnud enam kasu, baltisakslased olid Vene riigi silmis oma privileegid minetanud.

Ebakindel olukord ärgitas baltisakslasi erinevaid ühendusi looma. Esimese maailmasõja ajal loodi Berliinis Balti Usaldusnõukogu (*Baltische Vertrauensrat*). Ühenduse esmaseks

³² Must, *op cit*, lk. 42.

³³ *Ibid*, lk 26; Taube, *op cit*, lk 58.

³⁴ Dellingshausen, *op cit*, lk 319.

³⁵ Must, *op cit*, lk 40-46.

eesmärgiks oli küll soov ühendada Saksamaal elavaid baltisakslasi, kuid samal ajal töötas usaldusnõukogu selle nimel, et Balti alad saaks liita Saksa riigiga.³⁶ Organisatsiooni keskne kuju oli Theodor Schiemann, kes oli ühtlasi ka Wilhelm II isiklik nõuandja Ida-Euroopa küsimustes. Balti Usaldusnõukogu ideede levitajaks oli nende häälekandja *Stimmen aus dem Osten*. Peamiselt propageeris vastav väljaanne Baltimaade ühendamist Saksamaaga.³⁷

Oluline tugipunkt baltisakslaste jaoks oli Stockholm, kuhu olid koondunud Rootsi põgenenud baltisakslased. Aastatel 1917-1920 tegutses Stockholmis *Baltische Delegation* ning selle juurde kuuluv *Baltische Pressestelle*. *Baltische Delegation* omas kontakte *Baltische Vertrauensrat*'iga ehk Saksamaal elavate baltisakslastega, aga ka Saksamaa diplomaatiliste esindustega mujal Lääne-Euroopas. *Baltische Pressestelle* eesmärgiks oli vahendada välismaale Baltimail valitsevat olukorda, mis tähendas reaalsest kehvema olukorra kujutamist. Kõige olulisemaks baltisakslaste ühenduseks pärast 1918. aasta Saksa okupatsiooni kujunes Baltimaade Ühendatud Maanõukogu (*Der Vereinigte Landesrat für Livland, Estland, Ösel und Riga*.)³⁸

Vahemärkusena on oluline selgitada, et baltisakslaste organiseerumise jälgimise kaudu selgub, et oma tegudes lähtuti eelkõige enda rahvusgrupi huvidest ning teiste kaasmaalaste ehk eestlaste arvamusele olulist tähelepanu ei pööratud.

1914. aastal loodi halvenenud olukorras *Deutscher Volksschutz*, mille eesmärgiks oli koostöös Soome aktivistidega valvata Saksa majanduspoliitilisi huve Baltimail ja Soomes ning informeerida Saksa üldsust olukorrast nendes maades.³⁹

Hoopis mastaapsema abinõuna kui erinevate ühenduste loomine pidi töötama Balti kubermangude rüütelkondade püstitatud küsimus omavalitsuse laiendamisest eestlastele ja lätlastele. Nimelt tuli 1915. aastal Eestimaa rüütelkonna peamehe Eduard von Dellingshauseni poolt pakkumine Tallinna linnavalitsusele Eestimaa talupoegade pärisorjusest vabastamise 100. aastapäeva puhul anda eestlastele võimalus osaleda

³⁶ Laurits, *op cit*, lk 28.

³⁷ Loit, *op cit*, lk 53.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Loit, *op cit*, lk 53.

kubermangu omavalitsusorganites.⁴⁰ See ettepanek oli tekkinud mõnevõrra erilisest kokkupuutest baltisakslaste ja eestlaste vahel.

1914. aasta lõpul ilmus *Tallinna Teatajas* anonüümne kirjutis (Balti paruni kaitsekiri), mille eesmärgiks oli toonitada baltisakslaste truudust Vene riigile, lisaks avaldati soovi parandada vahekorda baltisakslaste ja eestlaste-lätlaste vahel. Sellele vastas „Tallinna Teataja“ peatoimetaja Konstantin Päts, kes heitis baltisakslastele ette omakasupüüdlikkust ning eestlaste edasijõudmise takistamist.⁴¹ Pätsi sõnul oli koostöö aadliga võimalik vaid juhul, kui see seatakse sisse rüütelkonna poolt võrdõiguslikkuse alusel baltisakslaste ja eestlaste vahel ega toetuks ainult mõne mõisniku sõnadele.⁴²

Arvatav kirja autor, Berend von Wetter-Rosenthal⁴³ nõustus sellega, et baltisakslased oli ajast maha jäänud ehk polnud teinud õigel ajal järeleandmisi, seejuures oli aadel alati alahinnanud eestlaste ja lätlaste kultuuritaset. Eestlaste-lätlaste kultuurilise arenguvõime tunnustamine oleks võinud tähendada mõningast lähenemist. Ühe võimalusena suhete parandamiseks tõi rüütelkonna sekretär välja maaomavalitsuse uuendamise.⁴⁴

Konstantin Pätsi ning Berend von Wetter-Rosenthal avalikule debatile järgnes 1915. aastal juba eelpool mainitud Eestimaa rüütelkonna komitee poolne ettepanek, mille kohaselt taheti Eestimaa talurahva pärisorjusest vabastamise 100. aastapäeva tähistamiseks panna kokku juubelikomisjon. Sinna oleks pidanud kuuluma kuus baltisakslast ning viis eestlast. Lisaks taotleti rüütelkonna peamehe Eduard von Dellingshauseni ettepanekul valitsuselt 1905. aastal välja töötatud reformide läbiviimist.⁴⁵

Kokkulepe ise seisnes selles, et maaomavalitsuse funktsioonid oleksid läinud rüütelkonnalt üle maaomavalitsuse üldkogule, kuhu oleks pidanud kuuluma 55 nii suur- kui ka 55 väikemaaomanikku. Tegemist oli aga kulunud ideega alates eesti rahvusliku liikumise ajast.⁴⁶

⁴⁰ Karjahärm, *Eesti-saksa kompromiss 1915. aastal*, lk 110-112.

⁴¹ Karjahärm, Toomas *Eesti-saksa kompromiss 1915. aastal*, lk 108.

⁴² *Ibid*, lk 109.

⁴³ Wetter-Rosenthal, Berend Hremann Otto von. (1874-1940) oli aastatel 1914-1918 Eestimaa rüütelkonna sekretär.

⁴⁴ Karjahärm, Toomas *Eesti-saksa kompromiss 1915. aastal*, lk 109-110.

⁴⁵ *Ibid*, lk 110-111.

⁴⁶ *Ibid*, lk 112.

Baltisakslaste ajend vastava kompromissiga nõustumiseks oli tinginud sellest, et omavalitsuse ümberkorraldamisega kartsid nad rahvuskubermangude moodustamist, mis ei oleks langenud kokku seniste rüütelkondade piiridega. See omakorda oleks tähendanud baltisakslaste võõrandamist võimust. Sellise olukorra vältimiseks pidasid baltisakslased otstarbekaks kompromissi läbi näidata eestlastele oma vastutulelikkust. Ka eesti ajakirjandus lülitus sakslaste-eestlaste ajaloolise leppimise protsessi edendamisse. Tallinna Teatajas ilmusid arvukad kirjutised, milles tehti selgitustööd saksa-eesti kokkuleppe kasuks.

Hoolimata nii baltisakslaste kui ka eestlaste pingutustest (peamiselt Konstantin Päts) lükati 1915. aasta sügisel eelnõu tagasi. Siseminister Maklakovi hinnangul oleks maaomavalitsuse reform tugevdanud suurpõllumeeste ülemvõimu kohaliku alamkihi üle.⁴⁷ Nõnda ei toimunud ka eestlaste ning baltisakslaste lähenemist.

1917. aastal sai kubermangukomissariks Jaan Poska, mis tähistas ühtlasi esmakordselt eestlase valimist baltisakslase asemel kubermangu etteotsa.⁴⁸ Sündmus, mida baltisakslased olid kartnud - eestlaste asualade ehk Eestimaa Kubermangu ja Põhja-Liivimaa ühendamine - sai teoks 30. märtsil 1917. aastal. Rahvuskubermangu loomine tähendas baltisakslastele nende seniste omavalitsusorganite likvideerimist ning asendamist demokraatliku valimisõiguse alusel valitud eestlaste maapäevaga.⁴⁹

Kuid sellele vastukaaluks jõudsid 1917. aasta juunis baltisakslasteni esimesed kuuldused sellest, et nagu võiks oodata Eesti- ja Liivimaa okupeerimist Saksa vägede poolt. Nimelt resideeris Liivimaa kreisisaadik Heinrich von Stryk parajasti Stockholmis, kus ta oli ühendust võtnud Saksa riigi esindusega. Saksamaaga kontaktide loomist õigustasid baltisakslased sellega, et tsaari asemele asunud vabariiklik valitsus oli rüütelkonna seaduslikke õigusi rikkunud, võttes Uusikaupungi lepinguga sätestatud rahvusvaheliselt tunnustatud riigiõigusliku seisundi ära.⁵⁰ (vt. ptk 1.2, lõik 1)

Tulles tagasi Baltimaade tutvustamise juurde, siis võib näitena tuua järgneva. Stockholmi kaudu oldi ühenduses Saksa valitsusringkondadega. Selleks, et võita

⁴⁷ Karjahärm, *Eesti-saksa kompromiss 1915. aastal*, lk 120 – 126.

⁴⁸ Arjakas, Küllö. *Jaan Poska oma ja meie ajas: artikleid ja mälestusi*. Tallinn : Tallinna Raamatutrukikoda, 2010, lk 116.

⁴⁹ Stackelberg, *op cit*, lk 186.

⁵⁰ Dellingshausen, *op cit*, lk 319.

anneksiooniplaanide osas Saksamaa vasakparteide poolehoid, oli vaja teha hoogsat lobitööd Saksamaal. Oluliseks vahendiks oma rahvusgrupi huvide kaitsmisel oli propaganda levitamine välismaal. Sakslasi oli vaja veenda selles, et olukord Eesti- ja Liivimaal elavate baltisakslaste jaoks oli kehv.⁵¹ Propaganda levitamises olid eriti aktiivsed mitmed baltisakslaste nimekad esindajad.⁵²

Aprillis pidas Traugott Hahn Westphaleni linnas loengu Baltimaade ajaloost. Eestimaa rüütelkonna peamees Eduard von Dellingshausen, Kuressaare linnapea von Rehekampff, ja endine Riia linnapea Krastkalm kohtusid Saksamaa visiidil riigikantsler krahv Hertlingiga ning feldmarssal Hindenburgiga.⁵³ Hulgaliselt külalisi Saksamaalt käis ka Baltimaadega tutvumas. Nende hulgas olid näitkeks põllumajanduskodade esindaja vabahärra von Wangenheim, Preisi prints Heinrich, idarinde ülemjuhataja Bayeri prints Leopold.⁵⁴ Baltimaade tutvustamiseks avati riigisakslastele 1918. aasta juunis Berliinis näitus Eesti- ja Liivimaast.⁵⁵

Paralleelselt toimus ka eestlaste poolne tegevus. 1918. aasta jaanuaris oli Stockholmis Maapäeva välisdelegatsioon taotlemas Lääneriikide tunnustust Eesti vabariigile, samal ajal hakkasid ka baltisakslased üha aktiivsemalt oma rahvusgrupile toetust otsima. Mõlemal kogukonnal oli oma arusaam tulevases Eesti riigikorraldusest.⁵⁶

Esialgu, olid rüütelkonnad aprillis 1918. loodud Ühendatud Maanõukogu näol valmis jagama poliitilist maaesindust ka teiste seisustega – vaimulike, linnakodanike ja isegi talupoegadega. See valmisolek oli dikteeritud vajadusest demonstreerida Baltimaade ühiskonna *demokratiseerimist* välisriikides, et maanõukogule rahvusvahelist tunnustust saada.⁵⁷

Kodumaistesse arengutesse tõi baltisakslaste jaoks positiivse noodi Saksa vägede saabumine Mandri-Eestisse 1918. aasta veebruaris. *Linn on sakslaste käes. Need on kui*

⁵¹ Stackelberg, Eduard von. *Ühe baltlase võitlustee. Püüdlused, võidud ja kaotused*, lk 188.

⁵² Loit, *op cit*, lk 54.

⁵³ Von der liv-estländischen Deputation. *Revaler Zeitung*, 02.05.1918, 44 : 1; Dellingshausen, *op cit*, lk 369; Stackelberg, *op cit*, lk 217.

⁵⁴ Seine königliche Hoheit Prinz Heinrich von Preussen in Dorpat. *Revaler Zeitung*, 16.04.1918, 30 : 2; Besuch des Prinzen Leopold von Bayer in Werro. *Revaler Zeitung*, 23.04.1918, 60 : 3; Besuch des Freiherrn von Seckendorf in Baltischport. *Revaler Zeitung*, 05.06.1918, 71 : 3; Stackelberg, *op cit*, lk 218-219.

⁵⁵ Eröffnung der Liv-Estland-Ausstellung in Berlin. „*Revaler Zeitung*“, 17.06.1918, 79 : 1.

⁵⁶ Loit, *op cit*, lk 52.

⁵⁷ *Ibid*, lk 53.

*võlusõnad, mis üle öö musta valgeks, pimeduse päikesepaisteks, surma eluks muutsid.*⁵⁸

Tagasilöögid poliitilisel maastikul pärast 1905. aastat ning järk-järgult võõrandumine võimust sai Saksa okupatsiooni algusega peatatud. Parteide tegevus keelustati ning linnavalitsuses pääsesid taas baltisakslased võimule.⁵⁹

Okupatsiooni eel alanud baltisakslaste kompromissi otsingud eestlastega katkesid, saksa vägede sisenedes ei olnud koostööks enam vajadust. Nähes võimalust, et saksa väed hõlvavad peagi Eesti, ei olnud enam vajadust koostööks. Alanud saksa okupatsioon pidi tagasi tooma baltisakslaste võimu. Saksa võim pidi taastama endise korra ning tagama baltisakslastes kindlustunde.

Mõningane muutus baltisakslaste suhtumises eestlastesse oli olnud tingitud 1914. aastal alanud Esimesest maailmasõjast. Kaotanud tsaarivõimu toetuse osutusid eestlasedki ühtäkki koostööks sobivateks, mistõttu asuti otsima kontakte, mille üheks avalduseks oli nn 1915. aasta saksa-eesti kompromiss. Sisuliselt tähendas see juba varasemat, ka 1905. aastal välja käidud ideed eestlaste kaasamiseks maa valitsemisse. Mitmete vastuolude tõttu jäi aga kokkulepe sõlmimata. Esimese maailmasõja arengute taustal kaotas kokkulepe oma tähtsuse, seda eriti olukorras, kus Saksamaa rindel edasi tungis ning Kuramaa hõivas. Nüüdsest orienteeruti ümber tihedamatele kontaktide otsingule Saksamaaga.

Nende pöördeliste sündmuste valguses tuleb toonitada, et baltisakslaste suhtumine eestlastesse leebus vaid siis, kui nende endi olukord halvenes ning koostöös eestlastega nähti väljapääsu oma mõjuvõimu säilitamiseks. 1918. aastal alanud Saksa okupatsioon tähendas aktiivset tööd Balti Hertzogiriigi loomise nimel. Toimusid mitmed külaskäigud ning propaganda levitamine välismaal. Eestlastele tähendavad aastad 1905-1918 poliitilise kultuuri jõudsat arengut, ning konkurentsi baltisakslastega maa valitsemise osas. Seni, kuni eestlased olid poliitikas suhteliselt kogenematud, ei olnud baltisakslastel suuri pretensioone, ent eestlaste nõudmiste kasvades, suhted pingestusid.

⁵⁸ Kggk. Ein Rückblick *Revaler Zeitung* 16.02.1918, 6 : 1; Perneder, Eva. *Baltische Träume 1918 mit Erinnerungen an die Okkupationszeit in Reval*. Jahrbuch des baltischen Deutschtums. Lüneburg: Carl-Schirren-Gesellschaft, 2002, lk 105.

⁵⁹ Pajur, *op cit*, lk 25.

2. Baltisakslaste suhtumist mõjutanud aspektid

Järgnev peatükk analüüsib, kuidas defineeriti *vastast* ning milline oli selle tekitamise eesmärk ja milline kasutatud diskursustest osutus kõige domineerivamaks baltisakslaste-eestlaste suhetes baltisaksa ajakirjanduse põhjal?

Vastase kuvandi loomiseks on erinevaid põhjuseid. Sõjaolukorras on tavaline jaotada inimesed liitlasteks ja vaenupoolteks. Nii on ka vastase loomise üheks eesmärgiks konfliktides tõsta võitlusvaimu vastasleeri suhtes.⁶⁰ Kuid vastaseid ei kujundata mitte ainult sõjalise konflikti puhul, vaid ka igapäevaelu tingimustes. Vastandamine võib olla näiteks sobivaks propagandavahendiks või tekkida kellegi individuaalse kogemuse pinnalt. Kuid pildi loomine vastastest võib olla ka sotsiaalne nähtus, mis on tarvilik eelkõige kogukonna loomiseks, see aitab vastanduda. Nii võib näha ka baltisakslaste ja eestlaste vastandumist eelkõige kui sotsiaalset nähtust.

2.1. Baltisaksa ajalehtedes käsitletud teemade rubriigid

Analüüsides Saksa okupatsiooni esimese kuu jooksul ilmunud artikleid ilmneb, et eestlastest kui kohalikest elanikest eriti palju ei kirjutata. Vahetult enne Saksa vägede sissemarssi oli Iseseisvusmanifestiga kuulutatud välja Eesti Vabariik. Võiks eeldada, et eestlaskonnas toimuvad poliitilised arengud leiavad baltisaksa lehtedes pikemat kajastust. Teisalt dikteeris lehtedes kajastatavaid uudiseid käimasolev sõda. Nii näiteks kajastati Bresti rahuga seonduvaid küsimusi.

Ajaleht „Dorpater Zeitung“ annab selgituse aprilli alguses ilmunud artiklis, kus vabandatakse, et kirjus sündmuste keerises, mille all mõeldakse Saksa vägede saabumist Eestisse ja tuntakse muret Siberisse deporteeritud baltisakslaste pärast, on unustatud, et nad pole ainsad, kes siinsete alade tuleviku pärast muret tunnevad.⁶¹ Saksa okupatsiooni

⁶⁰ Miil, *op cit*, lk 17. Vaenlase pildi loomine kui sotsiaalne nähtus, mis on tarvilik kogukonna loomiseks (B. Boršnev, S. Keen, J. A. Aho, V. Harle, O. V. Rjabov, T. A. v. Dijk), Vaenlase pildi konstrueerimine sügava individuaalse kogemuse taustal (L. Kopelev, L. W. Rieber), Vaenlase pildi loomine kui propagandavahend-abinõu (J. A. C. Brown, G. Potšepzov, V. Serebjannikov, K. Aava), Vaenlase pildi loomine kui vahend võitlusvaimu tõstmiseks (J. Senjavskaja, R. A. Hinde).

⁶¹ Unsere estnischen heimatgenossen und wir. I. *Dorpater Zeitung*, 04.04.1918, 31 : 1.

alguses oli peamiseks mure, kuidas baltisakslastest kaasmaalased Siberist taas kodumaale toimetada. Seevastu asjaolu, et 24. veebruaril Eesti Vabariik välja kuulutati kajastust ei leia. Teisalt võis eestlasi puudutavate artiklite vähesuse tingida asjaolu, et palju viljakama ettevõtmisena nähti eestlasi halvustava propaganda levitamist välisriikide lehtedes.⁶² (vt ptk. 1.2, lõik 3)

Aprillist alates ilmus tihedamalt eestlastega seotud uudisnupukesti, kuid peamise osa nendest moodustasid erinevad teadanded, näiteks kontsertide reklaamid, kuid ilmus mõneti ka positiivseid kirjutisi. Näiteks sooviti õnne August Wierale, kirjutati eestlastest kui mererahvast ning koguti raha eesti lastele.⁶³ Selge muutus artiklite sisus toimus novembrist, mil hakati avaldama Ajutise Valitsuse teateid, muuhulgas ilmus 20. novembril 1918 *Revaler Zeitungis* artikkel *An unsere deutschen Heimatgenossen!*, kus esitati üleskutse kõigil baltisakslastel toetada Eesti Ajutist Valitsust materiaalselt.⁶⁴ Baltisakslaste jaoks oli algamas järjekordne uus etapp ajaloos.

Kõige paremini võtab baltisakslaste seisukohad eestlaste, täpsemalt Eesti Vabariigi kohta kokku 4. aprillil 1918 *Dorpater Zeitungis* ilmunud neljaosaline artikkel *Unsere estnischen Heimategenossen und wir*. Kahjuks on artikli autor anonüümne.

Enamus teisi artikleid kordab suuresti samu ideid. Vastavas artiklis tuuakse välja, et iseseisev Eesti ei suudaks ennast sõjaliselt kaitsta, lisaks puuduvad riigi juhtimiseks poliitilised kogemused ning lõpuks jõutakse selleni välja, et kõige sobivam lahendus kohaliku elu normaalseks arenemiseks on liit Saksamaaga. Baltisakslastele oli see kõige sobivamaks lahenduseks. Nad nägid selle lahenduse puhul julgeolekut balti riikidele ning teisalt oli see võimalus enda mõjuvõimu hoida, vältida seda, et eestlased juhtiva positsiooni saaksid.

Kõige olulisemaks, mida ajalehes avaldati, oli Saksamaal toimuv. Hinnates ajalehtede *Dorpater Zeitung* ja *Revaler Zeitung* infoallikaid, on näha, et paljuski toetuti saksa ajakirjandusele. Kajastatud on väljaannetes *Baltische Illustrierte Zeitung*, *Berliner Tageblatt*, *Täglicher Rundschau*, *Die Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, *Lokalischer*

⁶² Loit, *op cit*, lk 55.

⁶³ Jubiläum, estnische Bühnenveteran-August Wiera. *Dorpater Zeitung*, 08.04.1918, 34 : 3; Die Seeschiffahrt der Esten *Dorpater Zeitung*, 08.08.1918, 135 : 1; Blumentag zum Besten des estnischen Kindergartens. *Dorpater Zeitung*, 13.09.1918, 166 : 3.

⁶⁴ An unsere deutschen Heimatgenossen! *Revaler Zeitung*, 20.11.1918, 214 : 3.

Anzeiger, Berliner Morgenpost ning *Leipziger Tageblatt* ilmunud artikleid. Esikaanel leidsid samuti kajastust eelkõige Saksamaaga seostuvad uudised või arutelud. Muuhulgas avaldati hea meelega erinevaid õnnesoove (nt. Lübecki linn õnnitles Tallinna Saksa vägede saabumise puhul).⁶⁵ *Revaler Zeitung* veergudel tuuakse välja, et väga olulist rolli olid täitnud baltisaksa ajalehed, tegeledes riigisakslaste huvi äratamisega Baltimaade vastu. Siinsete alade vastu püüti tekitada huvi, rääkides Läänemere provintsidest kui mugavatest kolooniatest, kuhu sakslastel oleks sobiv ümber kolida ning aja jooksul ka lõplikult sinne põlisrahvas saksastada. Eduard von Stackelberg: *Me olime ju koguni proovinud peotäie põlevkiviga äratada selliste fraktsioonipoliitikute huvi, kellele tundusid meie muud argumendid liiga pangermaanlike või ajaloolisromantilistena ja me ise liialt nurgatagustena.*

Vahemärkusena on vaja välja tuua, et koloniseerimisplaanid leidsid eestlaste poolt hukkamõistu. Ajakirjanik Eduard Luiga heitis baltisakslastele ette nende plaane koloniseerida maa sakslastega, selle asemel, et jagada seda maata eestlaste vahel.⁶⁶

2.2. Juhtkonna diskrediteerimine

Idee iseseisvast Eesti Vabariigist *Estenstaat'ist*⁶⁷, tõi baltisakslaste poolt küsimuse alla eestlaste poliitiline kogemuse. Rõhutati, et Eesti-sugune riik saab eksisteerida vaid kujutelmades. Viidati eesti poliitikute naiivsusele ja lapsikusele ning puudulikule kogemusele riigijuhtimises.⁶⁸ Kuigi 1905. aastast alates oli areenile tõusnud mitmed eesti poliitfiguurid, jäi baltisakslaste arvates kogemustega inimeste hulk, kes oleks suutelised riiki juhtima, liialt väikeseks.⁶⁹

Artikli *Unsere Heimatgenossen und wir III* autori arvates ei olnud Eesti-suurused teised iseseisvad riigid (nt. Belgia) piisavaks tõestuseks, et väikeriik võiks edukalt hakkama

⁶⁵ Telegrammwechsel zwischen Lübeck und Reval. *Extra-Beilage der Revaler Zeitung* 14.03.1918, 4 : 1. Saabus tervitus Lübecki linna nimel, kus tervitati hõimusugulaste Tallinna siira südamlikkusega ning sooviga, et sakslusest enam iial ei võõrandutaks, vaid et pärast raskeid üleelamisi võiks Saksa riigi kaitse all jätkuda õnnelik õitseng vabaduses ja osaks saada kestav rahu.

⁶⁶ Luiga, Eduard, lk 33.

⁶⁷ *Estenstaat*. Kasutatav mõiste omab alavääristavat varjundit.

⁶⁸ Der Sozialdemokrat Ernst Heilmann über die Zukunft der Ostseeprovinzen. *Revaler Zeitung*. 07.06.1918, 73 : 1; Über die Zukunft der baltischen Länder. *Dorpat'er Zeitung*. 11.06.1918, 86 : 1.

⁶⁹ Zur Lösung der estnischen Frage. *Dorpat'er Zeitung*. 10.07.1918, 110 : 1-2.

saada. Seisukoht oli, et mitte elanike arvu, kaubandusbilansi ja kultuurielu järgi ei saa hinnata riigi toimetulekut, vaid määravateks faktoriteks on väikerahva poliitilise kultuuri arengutase, geograafiline asukoht. Need aspektid ei rääkinud aga tema arvates iseseisva Eesti kasuks. Autor imestas, kuidas eestlased ise aru ei saanud, et neil ei olnud väljavaateid iseseisva riigi juhtimisega hakkama saada.⁷⁰

Seega toodi baltisakslaste poolt välja eestlaste vähene poliitiline kogemus, mis pidi neile riigijuhtimises takistuseks saama. Lisaks viitavad baltisakslased eestlaste muretule suhtumisele. Nimelt ei pidanud baltisakslased teisi iseseisvaid väikeriike Eestile adekvaatseks eeskujuks. Näited toimivatest väikeriikidest ei andnud nende hinnangul alust arvata, et eestlased riigi juhtimisega hakkama saavad.

2.3. Sõjaline nõrkus

Mitmes artiklis kandus edasi mõte, et Eesti-taoline riigisarnane moodustis ei suudaks mingil juhul kahe suurvõimu vahel neutraalsena eksisteerida. Varem või hiljem satuks Eesti ikkagi kas Venemaa või Saksamaa mõjusfääri. Sõjalise võimekuse kahtluse alla seadmine leidis enam kajastust saksa vägede lahkumise eel, kuid teemat puudutati vahetult enne saksa vägede sissemarssi.

Baltisakslaste trumbiks Eesti sõjalise nõrkuse tõestamisel oli enamlaste vägivaldsemine 1917. aastal, mida takistada ei suudetud. Üpris värvikalt sõnastati nn eestlaste lüüasaamist aprillikuises artiklis *Unsere estnische Heimatgenossen und wir I*, kus artikli autor nimetas seda eestlaste esimeseks katseks iseseisva ning organiseeritud riigi loomisel, kuid mis läbi kukkus kuna eestlased ei saanud oma jõududega hakkama. Sellest tuletati järgmist: kui eestlastel lasta üksi osutada vastupanu organiseerimine enamlastele, siis oleks lõpptulemuseks täielik häving. Autor võttis mõtte kokku küsimusega: *Mida on siin veel hävitada?*⁷¹ Eestit päästis enamlaste võimutsemisest vaid Saksa vägede pealetung. Ühelt poolt oli baltisakslastel seeläbi võimalik asetada saksa väed vabastaja staatusesse, teisalt kujunes sellest hiljem etteheide eestlastele, et nad ei suuda suurriigi edasitungivaid vägesid oma jõududega tagasi lüüa.

⁷⁰ X. Unsere estnischen Heimatgenossen und wir III, *Dorpater Zeitung*, 06.04.1918, 33 : 1.

⁷¹ *Ibid.*

Eestlaste sõjalise võimsuse kritiseerimine teenis eesmärgi veenda lugejaid selles, et iseseisev Eesti on mõeldamatu. Ilma suurriigi sõjalise toetuseta langetakse kergesti idast ähvardava naabri haardesse.

2.4. Majanduslik nõrkus

Baltisakslaste seas peeti ilmselgeks, et Eesti-sugune riik – nii pindalalt kui ka rahvaarvult on liiga väike riik, ei saavuta majanduslikke edusamme. Ajalehtedest pärinevate arvamuste põhjal oli majandusliku olukorra stabiliseerumine võimalik ainult tugeva majandusega suurriigi koosseisu kuuludes. Selle väite aluseks oli idee, mille kohaselt kehtestavad võimsad naaberriigid impordile ja ekspordile tingimused vastavalt enda vajadustele. Väike naaberriik võib sel juhul oma tootlikkuse ning turustamistingimuste tõttu isolatsiooni jääda. Selle tulemusena tekiks seisak ning regress nii poliitilistes, majanduslikes kui ka kultuurilistes suhetes. Niisiis taganuks ühendus poliitiliselt, sõjaliselt ja majanduslikult tugeva riigiga väikerahvastele arenemisvõimelise elukeskkonna.⁷² Eeltoodud arvamuse eesmärgiks oli kinnistada arusaama sellest, et normaalne elu Balti kubermangudes sai kulgeda vaid Saksamaa kaasabil.⁷³ Juulikuus avaldati *Dorpater Zeitungis* ülevaade advokaat Tarraski⁷⁴ seisukohtades Eesti tuleviku osas. Autor ei kirjutanud enam sellest, et Eesti-sugune riik ei majandaks ennast ära, vaid, et riigi loomine majanduslike vahendite puudumise tõttu ei osutugi võimalikuks.⁷⁵

2.5. Vastane kui valetaja

Valetamises süüdistamine vastase pildi loomisel annab võimaluse tekitada lehelugejas umbusku. Valetamist pandi süüks Jaan Tõnissonile.⁷⁶ Artiklis *Unsere Heimatgenossen und wir I*. 4. aprillil 1918 kirjutatakse, kuidas Tõnisson üritas eestlastele selgeks teha, et

⁷² Estland als autonomer Pufferstaat? *Revaler Zeitung* 30.03.1918, 17 : 1.

⁷³ Baltische Blätterstimmungen. *Dorpater Zeitung* 10.09.1918, 163 : 1; S.v.M. Die Esten und der Anschluss an Deutschland. *Revaler Zeitung*, 30.05.1918, 66 : 1-2.

⁷⁴ Täpsemad eluloolised andmed puuduvad.

⁷⁵ Tarrask, Zur Lösung der estnischen Frage. *Dorpater Zeitung*, 10.07.1918, 110 : 1-2.

⁷⁶ Muuhulgas omistab artikli autor Tõnissonile elu eesmärgiks saksluse välja kihutamise ja senise tähtsuse allasurumise.

Saksa okupatsioonile eelnenud enamlaste vägivallatsemisele oleks eestlased oma jõududega suutnud piiri panna. Artiklis peetakse seda alusetuks väiteks, sest kui eestlased oleks suutnud ise õigel ajal enamlastele vastu panna, poleks ei baltisakslasi ega eestlasi maalt väljasaadetud ning ka Tõnissoni ennast ei oleks arreteeritud.

Baltisakslaste soov Tõnissoni vastu umbusku tekitada on mõistetav. Oma vaadetelt oli Tõnisson aadlile tõsiseks vastaseks. *Postimehe* veergudel oli ta korduvalt rõhutanud vajadust kaotada mõisnike eesõigused ning uuendada maaomavalitsust ning 17. aprillil 1917. aastal kirjutas Tõnisson *Postimehe* juhtkirjas, et eestlased peavad astuma samme kultuurilise ja poliitiline enesemääramise poole eesmärgiga luua oma riik.⁷⁷

2.6. Kultuuri alavääristamine

Veelgi läbivamaks teemaks kui seda oli näiteks eestlaste sõjalise nõrkuse diskursus oli eestlaste madala kultuuritaseme kriitika. Selle kaudu oli võimalik diskrediteerida ka teisi aspekte nagu: juhtkonda, majandust. Kultuuritaseme puhul ei räägitud mitte ainult madalamast tasemest, vaid baltisaksa teoloog Paul Rohrbach⁷⁸ arutles selle üle, kas eesti kultuuril on üldse eeldusi edasi areneda. Tema arvates puudus eestlasel pikaajaline traditsiooniga iseseisev kultuur, mida oleks saanud võrrelda kahe suure naaberriigi omaga. Sellekohane väide toetas taaskord ideed, et väikerahval on raske ellu jääda kahe suurriigi vahel. Selleks, et näitlikustada küündimatust kõrgemale kultuuritasemele selgitati, et eesti keele sõnavara ei ole piisavalt arenenud. Rohrbachi hinnangul ei oleks siin aidanud ainuüksi sõnavara ümberkujundamine, selle täiustamiseks oleks pidanud paljud terminid üle kandma kõrgema kultuuritasemega rahvastelt. Rohrbach tõi sisse mõtte sellest, et juhul kui eestlastel õnnestunuks omandada kõrgharidust eestikeelses ülikoolis, siis ei oleks keegi oma last sinna õppima lasknud. Tema arvates oleks eesti keel seadnud suhtlemisele teiste ülikoolidega barjäärid, mille tõttu oleks tudengite ümberasumine välisülikoolidesse olnud raskendatud. Eestikeelne ülikool ei oleks

⁷⁷ Aru, Krista. *Üks kirg, kolm mõõdet: peatükke eesti toimetajakesksest ajakirjandusest: K. A. Hermann, J. Tõnisson, K. Toom*. Tallinn : Printon Trükikoda, 2008, lk 186-189.

⁷⁸ Rohrbach, Karl Adalbert (1869-1956) oli baltisaksa teoloog, lisaks avaldanud hulgaliselt poliitilisi kirjutisi saksa rahvusluse teemal. Baltisches Biographisches Lexikon *digital* [<http://www.bbl-digital.de/eintrag/Rohrbach-Karl-Albert-Paul-1869-1956/>] (vaadatud: 25.05.2015)

Rohrbachi arvates tähendanud rahvusliku kultuuritaseme tõusu, vaid kärbumist isolatsiooni tõttu. Abinõuna nägi Rohrbach senisest intensiivsemat orienteerumist saksa keelele ja kultuurile.⁷⁹ Kõigele vaatamata sai Tartu ülikoolist 1. detsembril 1919 eestikeelne ülikool.

Oluliseks kultuuriliseks saavutuseks baltisakslaste silmis oli *Landesuniversitāti* (*Landesuniversität zu Dorpat*) avamine. Selles sündmuses nähti ajaloolise hiilguse taastamist. Arvestades, et eneseteadvuse aluseks oli idee saksa kultuurist kui kõrgkultuurist, tähendas ülikooli avamine Saksa õpetlaste siirdumist Tartusse ning seeläbi kultuuritaseme uut tõusu. Samale viitab ka Sirje Tamul artiklis „*Landesuniversität Tartus 1918. aastal*“. „*Baltisakslaste mälestustest õhkus aga lootusekiiri taastada endisaegne, 19. sajandi kuulsusrikas ja saksa korporatsioonide õitseagene ülikool, taastada vahepeal kitsenenud kontaktid saksa teadlastega.*“⁸⁰ Sündmuse erilisusele lisas ilmselt kaalu ka Saksa keisri isiklik õnnesoov ülikooli avamise puhul.⁸¹ Sellele lisaks rõhutas keiser, et just Saksa vägede sissetung oli ülikooli avamise eelduseks. Eestlaste seisukohalt jälgiti ülikooli avamist eelkõige kõrvaltvaataja rollis, saksa ülikooli boikoteeriti.⁸² Tulles tagasi mõtte juurde, et just saksa vägede sissemarss lõi eeldused ülikooli avamiseks, sai selle argumendi kaudu õigustada saksa okupatsioonivägede positiivset mõju ning teistpidi luua soodsamat kuvandit ka Saksamaale.⁸³

Rohrbachi artiklist nädalapäevad varem ilmunud lugejakirjas küsiti, kuidas on nii juhtunud, et baltisakslaste ja eestlaste suhted on omandanud negatiivse olemuse? Lugeja leidis, et ometigi on baltisakslased need, kes on loonud võimalused selleks, et ka eestlastele oleks avatud tee kõrgema kultuuri ning healuni.⁸⁴ Artikkel annab mõista, et eestlased peaks baltisakslaste suhtes suuremat tänulikkust näitama.

⁷⁹ Rohrbach, Paul. Nationale Kultur im baltischen Gebiet. *Revaler Zeitung*. 24.04.1918, 37 : 1.

⁸⁰ Tamul, Sirje. *Landesuniversität Tartus 1918. aastal*. 75 aastat Eesti Ülikooli Tartus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1997, lk 68.

⁸¹ Kaiser Wilhelm. Dorpat wieder Deutsch! *Revaler Zeitung*, 19.03.1918, 7 : 1. *De iure et de facto* oli tegemist uue saksa ülikooliga Tartus, mitte vana taasavamisega. Tamul, *op cit*, lk 67.

⁸² Tamul, *op cit*, lk 68.

⁸³ Der Befreier der kleinen Nationen *Dorpater Zeitung*, 16.03.1918, 18 : 1 Ülikooli avamine oli panus kultuuriellu ning seeläbi omastati *Dorpater Zeitung* artiklis Saksamaale väikerahvaste vabastajast roll. Näitena toodi eestlased, soomlased, baltisakslased, poolakad, leedukad, lätlased ja ukrainlased, kes olid vabaduse saavutanud ainult tänu Saksamaale.

⁸⁴ A. Eingesandt. *Dorpater Zeitung*. 16.04.1918, 41 : 3.

Eestlastele heideti ette saksa kultuuri olulisuse salgamist. Nimelt pidas 5. aprillil 1918. aastal *Revaler Zeitungis* ilmunud artikli autor R.S eestlaste väidet sellest, et nende kultuur ei tugine kuidagi saksa omale, naeruväärseks. Autor väljendas oma arvamust, et baltisakslaste jaoks oli veider rääkida iseseisvast eesti kultuurist, arvestades asjaolu, et kõik silmapaistvad eestlased, kes midagi saavutanud olid, omandasid oma oskused just saksa hariduse baasilt.⁸⁵

Eelnevale sekundeerib advokaat Tarraski hinnang, kus ta tõi välja, et Eesti kultuur tuginedes suures osas saksa omale jagab sama luterlikku usutunnistust. Seega peaksid eestlased ühise kultuuri taustal pidanud mõistma, et Saksamaa kaitse all oleks võimalik rahulikult ning kindlalt oma kultuuri edasi arendada.⁸⁶

2.7. Järeldused artiklitest

Eelnevad alapeatükid avasid baltisaksa ajalehtedes ilmunud artiklite kavatsusi toetudes Marek Miili magistritöös kasutatud vaenlase loomise seitsmele diskursusele.

Nende põhjal saab öelda, et Saksa okupatsiooni perioodil seisnes eestlase kuvand järgnevas. Neid ei peetud piisavalt pädevateks, et iseseisvalt riiki juhtida. Eestlastel puudus vajalik kogemustepagas ning nende arusaamad riigijuhtimisest tembeldati naiivseteks ning lapsikuteks. Paiknedes kahe suurriigi vahel tähendas see eestlaste jõuetust sõjalist vastupanu osutada. Eestlaste puhul toodi välja nende majanduslik nõrkus nagu ka sõjalise võimetuse. Ka majandusliku olukorra puhul rõhutati, et eestlased jääksid suurriikide mõju alla.

Oluline on märgata, et baltisaksa lehtede juhtivaks eesmärgiks ei olnud eestlaste kujutamine kõige hullema vaenlasena, pigem taheti neid näidata nõrkadena ja seda läbi mitmete aspektide. Kuigi ajalehes räägiti eestlaste vähestest poliitilistest oskustest või nende lapsikust suhtumisest, siis olid kriitikanooled suunatud ennekõike iseseisva Eesti vabariigi vastu, mida võib lugeda teatud tugevuse näitajaks. Eesti Vabariigi idees tajuti ohtu, mille vastu tuli tegutseda. Vahetult enne Saksa okupatsiooni iseseisvusmanifestiga

⁸⁵ R.S. Aus der estnischen Presse. *Revaler Zeitung*, 05.04.1918, 21 : 2.

⁸⁶ Tarrask, Zur Lösung der estnischen Frage. *Dorpatier Zeitung*, 10.07.1918, 110 : 1-2.

välja kuulutatud Eesti Vabariiki ei tunnistanud ja baltisaksa lehtedes käsitleti seda eelkõige kui ainult ideed. Eesti iseseisvusest ei soovinud baltisakslased midagi kuulda.⁸⁷ Paralleelselt oli baltisakslastel käsil Balti Hertsogiriigi loomise kava ja oli tarvilik vabaneda tülikast alternatiivist ehk iseseisva Eesti ideest. Eva Perneder⁸⁸ kirjutab järelvaates Saksa okupatsioonile seigast oma lapsepõlves, milles ta meenutab kuidas täiskasvanud arutlesid „Revaler Zeitungis“ ilmunud artikli üle, milles mainiti Eesti Vabariigi eksistentsi võimatust. Pidades seda uudist tähtsusetuks, unustati see kiiresti. See seik ilmestab selgelt baltisakslaste huvipuudust eestlaskonna hulgas arutatava osas.⁸⁹

Baltisakslaste suhtumises eestlastesse joonistub välja see, kuidas vaenlase kuvandit luues tuuakse esile eelkõige neid jooni, mille positiivseid vastasjooni soovitakse enda puhul rõhutada.⁹⁰ Sarnast tendentsi on võimalik jälgida ka teiste sarnaste vaenlase kuvandi tekitamise ja kasutusprotsesside puhul. Kõik nõrkused, mida omistati eestlastele ja Eestile pidid rääkima Saksamaa tugevuse kasuks, seeläbi toimus pidev vastandamine. Üheks sobivamaks argumendiks sai kultuur. Baltisakslased said rõhutada baltisaksa teadlaste hiilgavat minevikku. Hans Kruus on oma Saksa okupatsiooni käsitlevas väljaandes värvikalt välja toonud, kuidas baltisakslaste tähtsaimaks võitluskilbiks oli kultuuriline üleolek.⁹¹

Siinkohal on sobilik välja tuua Eduard Luiga hinnang baltisakslastele, sest see on tugevalt seotud kultuuritaseme küsimusega. Luiga ei näinud baltisakslasi mitte kultuuriarendajatena, vaid eestlaste kultuurilise arengu takistajatena. Eestlaste kurnamise arvelt olid eeskätt baltisakslased saanud vaimu harimisega tegeleda, mitte eestlased. Paradoksina toob Luiga välja selle, kuidas baltisakslased kiitsid end kultuuriarendajatena, kuid kui küsimuse alla tuli omavalitsuse reformimine, olid eestlased nende silmis ebaküpsed. Lisaks koorub välja baltisakslaste omakasupüüdlikkus. Eestlastega otsiti koostööd sel juhul, kui muu enam ei aidanud (nt. 1915. aasta kokkulepe). Nii tunnistas 1915. aasta kontekstis Wetter-Rosenthal, et

⁸⁷ Pajur, Ago. *Eesti! Sa seisad lootusrikka tuleviku lävel, kus sa vabalt ja iseseisvalt oma saatust määrata ja juhtida võid. Eesti riikluse alusdokumendid 1917-1920*. Tartu: Greif, 2008, lk 25.

⁸⁸ Perneder, Eva (1908-2004) oli baltisaksa päritolu geograaf ning Krusensternide ja Kotzebuede perekonnaloouurija. Kirjutanud mälestusi Saksa okupatsioonist Tallinnas.

⁸⁹ Perneder, *op cit*, lk 109.

⁹⁰ Hiiemaa, Karin. Raudsepp, Anu. *Vaenlase kuvandi loomine 1920.–1930. aastate NSV Liidu eestikeelses õppekirjanduses*. Tuna, 2013 : 2, lk 87.

⁹¹ Kruus, *op cit*, lk 160.

baltisakslased on eestlaste kultuurivõimet seni alahinnanud.⁹² Edasist mõju see avaldus aga ei omanud, kui 1918. aastal Saksa okupatsiooniväed kohale jõudsid, loobusid baltisakslased koostööst.⁹³

Analüüsides sh Eduard von Dellingshauseni hinnangut eesti kultuurile, siis tema hinnangul seisnes baltisakslaste tugevus eeskätt kõrgemas saksa kultuuris. Tema arvates pidid intelligentsemad eestlased ise taipama, et saksa kultuur ja saksa keele omandamine pakub neile elus paremaid võimalusi.⁹⁴ Saksa kultuuri mõju Eestile ei saa kuidagi eitada, baltisakslaste vahendusel jõudis saksa kultuur Eestisse läbi eelnevate sajandite. Baltisaksa kirjanduses on näiteks oma rolli ülistatud kui kultuurikandlust *Kulturträgertum*.⁹⁵ Kõik see tõstis nende enesehinnangut ning takistas märkamast toimuvaid muutusi, eestlaste kultuurilisel alavääristamisel kasutati 20. sajandiks iganenud arusaama, mille kohaselt sai ainult läbi saksastumise omandada paremat haridust ning tõusta sotsiaalsel redelil ülespoole.⁹⁶

Analüüsides teemade muutumist eestlasi puudutavates artiklites on näha, et uusi argumente neis eriti ei esitata, pigem korratakse samu. Kordamine on muidugi oluline selleks, et sõnum kindlasti lugejani jõuaks.⁹⁷ Artiklite analüüsimisel tuli see selgelt esile ja valdavana jäi kõlama mõte, et vaid Saksamaa saab pakkuda Baltimaadele kaitset ja majanduslikku toetust.

Sellisel oli eestlasi diskrediteerivate artiklite eesmärgiks rõhutada nende nõrkusi ning seeläbi õigustada liitu Saksamaaga. Hiimäe ja Raudsepp toovad hilisemat nõukogudeaegsete vaenlaste teket ja loomet oma vaenlase loomist käsitlevas artiklis välja, et vaenlase representeerimine ei loo pilti vaenlase tegelikust olemusest, vaid räägib pigem vaenlase looja hirmudest.⁹⁸ Hinnates Saksa okupatsiooni eelset aega, mil baltisakslased esmakordselt tunnetasid oma juhtiva positsiooni kõikuma löömist, on järgnev eestlaste diskrediteerimine märgiks baltisakslaste hirmudest. Selle kõige eredamaks avalduseks võib pidada 18. novembril 1918. aastal *Dorpatser Zeitungis*

⁹² Karjahärm, *Eesti-saksa kompromiss 1915. aastal*, lk 109.

⁹³ Luiga, *op cit*, lk 7-23.

⁹⁴ Dellingshausen, *op cit*, lk 388.

⁹⁵ Jürjo, Indrek. *Ideed ja ühiskond: Balti provintside mõtte- ja kultuuriloost 18.–19. sajandil*, Tartu: Greif, 2011, lk 203.

⁹⁶ *Ibid*, lk 215.

⁹⁷ Hiimäe; Raudsepp, *op cit*, lk 88.

⁹⁸ *Ibid*, lk 88.

ilmunud artiklit, mille autor, *vana eestlasest õpetaja* nagu ta end ise tituleeris, tõi välja tuttava seletuse, et Eesti riigi eksisteerimine polevat võimalik eestlastel puuduvate majanduslike vahendite ja spetsialistide vähesuse tõttu. Lisaks sellele iseloomustab eesti rahvast kultuuriline mahajäämus ja seejuures ollakse tänamatud baltisakslaste suhtes, kes senini olid peamised kultuurivahendajad.⁹⁹ Kuna artikli autoriks oli märgitud eestlane võib seda artiklit võib pidada lausa provokatiivseks.

Saksa okupatsiooni kestel, mis oli sündmuste poolest kirju ja perioodi mõttes siiski üsna lühike, ei ole baltisakslaste meelsuses eestlaste suhtes võimalik täheldada olulisi muutusi. Kogu okupatsiooni kestel kasutati eestlaste vastu ikka samu argumente - nõrgad majanduslikult, poliitiliselt ja sõjaliselt.

Selle foonil tuleks küsida kuivõrd tulid baltisakslased toime uute muutustega ja oma positsiooni lõpliku kaotusega ning kas tagasivaatavalt enda tegevuses ka midagi kahetsusväärset leiti.

⁹⁹ Ein Este über das künftige Eesti. *Dorpater Zeitung*, 18.11.1918, 221 : 1.

3. Saksa okupatsiooni järelmõjud

Järgneva peatüki eesmärgiks on lühidalt markeerida Saksa okupatsiooni järelmõjud, mis aitab kaasa vaadeldavale perioodile laiemat tähendust omistada.

Saksa okupatsiooni lõpp ei tähendanud, et baltisakslaste pretensioonid oma mõjuvõimu säilitada oleksid lõppenud. Esmalt püüdis Liivimaa maamarssal Heinrich von Stryk¹⁰⁰ läbirääkimiste kaudu Saksamaa valitsusringkondadega pikendada Saksa sõjaväe viibimist Eestis. Seda aga ei toimunud, kuid Balti riigi loomise idee elas edasi, sest oma marginaalse positsiooniga eestlase võimu all ei tahetud leppida.¹⁰¹ Stryke arvates ei suutnud eestlased ja lätlased olla üle rahvuslikult šovinismist ning nägi selles põhjust, miks asjaolud Balti aladel ei arene. Riigi normaalse toimimise pidi tema arvates tagama rahvusgruppide koostööd.¹⁰² Stryke jaoks tähendas rahvuste vaheline koostöö eelkõige järeleandmisi eestlaste poolt selleks, et baltisakslased saaksid juhipositsioonil olla. Baltisakslaste positsiooni ühiskonnas pani pärast Saksa okupatsiooni lõplikult paika Landeswehri sõda. Kaotus Landeswehri sõjas 1919. aasta suvel tingis lõpliku loobumise poliitilistest ambitsioonidest.¹⁰³

Baltisakslastel oli raske oma privileegide kaotusega leppida.¹⁰⁴ Dellingshausen kirjutab oma mälestustes: *Eestimaa rüütelkonna esindajate tahet ja püüdlusi on sajandite vältel saatnud soov täita kohusetruult meile saatusest määratud maa valitsemise ülesannet, nii et see tuleks kasuks kõigile rahvakihtidele.*¹⁰⁵ Reaalsuses mõeldi ennekõike enda rahvusgrupi huvidele.

¹⁰⁰ Heinrich Eduard Karl von Stryk (1873-1938) oli alates 1916. aastast kohati ametlikult, kohati mitteametlikult rüütelkondade esindaja Saksamaal ja Rootsis. Tema tegevuse pearõhk välismaal oli suunatud baltisaksa propaganda levitamisele Euroopa riikide ja USA valitsusringkondades. Aastatel 1918-1920 oli Liivimaa maamarssal. Baltisches Biographisches Lexikon *digital* [<http://www.bbl-digital.de/eintrag/Stryk-Heinrich-Eduard-Karl-v.-1873-1938/>] (vaadatud: 25.05.2015)

¹⁰¹ Dellingshausen, *op cit*, lk 402; Taube, Arved von. *Die Deutschbalten. Schicksal und Erbe einer eigenständigen Gemeinschaft*. Lüneburg: Carl-Schirren-Gesellschaft, 1973, lk 64.

¹⁰² Loit, *op cit*, lk 58.

¹⁰³ Nottbeck, Berend von. *Võnnu lahingu eelugu*. Tallinn: Kunst, 2009, lk 94.

¹⁰⁴ Laurits, *op cit*, lk 28. 1920. aastal võeti Eestis vastu seadus, millega kaotati senised seisused, see tähendas juba varasemalt oma tähtsuse minetanud rüütelkondade ametlikku likvideerimist.

¹⁰⁵ Loit, *op cit*, lk 54.

Oluline on aga, et privileegide kaotus ei piirdunud ainult hiilgeaegade meenutamisega, vaid kinnistas negatiivse suhtumise Eesti Vabariiki, mistõttu jäi lõhe baltisaksa ja eesti kogukonna vahel püsima.¹⁰⁶

Ometi oli valitseva olukorraga vaja leppida ja baltisakslased leidsid väljundi omavalitsuses kaasalöömiseks 1918. aasta detsembris asutatud Saksa-Balti Erakonna (*Deutsch-Baltische Partei in Estland*) näol. Erakonna tegevuse alus oli rajatud rahvusgrupi õiguste kaitsmisele, nõuti esindatust valitsuses, kõigi keelte võrdõiguslikkust riigiasutustes ning kultuuriautonomiat.¹⁰⁷ Seega oli edasine baltisakslaste tegevus suunatud eelkõige oma kultuuri säilitamisele ja arendamisele. Suurejoonelistest poliitilistest plaanidest oli loobutud.

Uued pinged baltisakslaste ja eestlaste vahel puhkesid seoses 1919. aasta maareformiga.¹⁰⁸ Selle eesmärgiks oli soodustada väiketalude loomist, kuid ühtlasi nõrgestada baltisakslaste majanduslikku ja poliitilist võimu. Maareformi läbiviimine tähendas ühtlasi lõppu saagale, mis oli alanud 1905. aasta revolutsiooniga. Tol ajal baltisakslaste poolt kavandatud minimaalsed järeleandmised maa valitsemises, said nüüd drastilise lõpu.

Maareform tõi kaasa majandusliku allakäigu mõisnikele, mis mõjutas igapäevast eluolu, ja põhjustas seeläbi solvumist Eesti valitsuse peale. Esialgu toimus maa võõrandamine ilma igasuguse hüvitusega. Varast ilma jäämine tingis paljude baltisakslaste lahkumise. Tuginedes baltisaksa ajaloolase Jürgen Hehni hinnangule ulatus maareformi tõttu Eesti ja Läti aladelt lahkunud baltisakslaste arv 12 000 inimeseni.¹⁰⁹

Baltisakslaste negatiivne suhtumine Eesti riiki kogu Saksa okupatsiooni perioodi vältel ning püüded liita Eestit Saksa riigiga mõjutasid omakorda eestlaste eitavat suhtumist baltisakslastesse ka järgnenud perioodil. Need baltisaksa juhtivad liidrid, kes olid astunud samme ühendamiseks Eestit Saksamaaga ei olnud kodumaal heas nimekirjas, sest Balti Hertsogiriigi loomise ideega oli kahjustatud Eesti riigi huve. Neid nähti Eesti riigile mitteloojalsete isikutena. Mõni neist otsustas ise lahkuda, tundes, et kodumaale jäämine

¹⁰⁶ Rohtmets, *op cit*, lk. 37.

¹⁰⁷ Graf, *op cit*, lk. 245.

¹⁰⁸ Rosenberg, Tiit. *Eesti 1919. aasta maareformi historiograafia*. Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat. Tartu: Õpetatud Eesti Selts, 2002, lk 125-161.

¹⁰⁹ Hehn, Jürgen von. *Die Umsiedlung der baltischen Deutschen – das letzte Kapitel baltisch-deutscher Geschichte*. Marburg/Lahn : Herder-Institut, 1984, lk. 16-17.

ei oleks sünnis. Nende hulka kuulus ka Eestimaa rüütelkonna peamees parun Eduard von Dellingshausen¹¹⁰, kes lahkus Eestist juba 1918. aasta lõpul. Eestisse tagasi pöörduda keelati Eduard von Stackelbergil, nimekatest baltisakslastest lahkus näiteks ka Tallinna Oleviste koguduse õpetaja Elieser Traugott Hahn.¹¹¹

¹¹⁰ Dellingshausen, *op cit*, lk. 406. Siinkohal olgu ära toodud, et Eduard von Dellingshausen suhtles tihedalt Saksamaa valitsusringkondadega ning oli Eesti- ja Liivimaa rüütelkondade delegatsiooni juht visiidil keiser Wilhelm II juurde 1918. aastal. (vt. Loit, *op cit*, lk 54)

¹¹¹ Must, *op cit*, lk 98-99.

Kokkuvõte:

Käesolevas töös on uuritud eestlaste kuvandit baltisaksa lehtedes 1918. aasta Saksa okupatsiooni perioodil. Analüüsid kas ja kuidas on Marek Miili vaenlase seitse diskursust rakendatavad 1918. aasta kontekstis baltisakslaste ja eestlase suhete uurimiseks, selgus, et eestlasi nähti majanduslikult, poliitiliselt ja sõjaliselt nõrkadena ning erandjuhtumina heideti neile ette ka valetamist. Toodi välja, et eestlastel puudub riigi loomiseks vajalik kapital. Lisaks sõltuks väikeriigi majanduslik edu ennekõike suurriikide vajadustest. Eestlaste poliitilise nõrkusena nähti seda, et neil puudus vajalik poliitiliste kogemuste pagas iseseisva riigi juhtimiseks. Eestlasi tembeldati riigijuhtimises naiivseteks ning lapsikuteks. Kõik nimetatud argumendid teenisid eesmärki teha lugejale selgeks, et iseseisev Eesti riik on utopia. Artiklite eesmärgiks ei olnud eestlasest kohutava vaenlase tekitamine, vaid näidata nõrga vastasena, kellega ei tuleks arvestada. Lisaks selgus artikleid analüüsid, et hoolimata Eesti Vabariigi välja kuulutamisest vahetult enne Saksa okupatsiooni algust kirjutati leheveergudel iseseisvast Eestist ainult kui ideest, mitte kui asetleidnud sündmusest. Samal ajal oli baltisakslastel käsil Balti Hertsogiriigi loomine ning selle tarbeks oli ajaleheveergudel vaja tööd teha ehk levitada teateid sellest kui kehv on baltisakslaste olukord Baltimail. Nii oligi erinevate artiklite puhul nähtav sama muster: esmalt diskrediteeriti eestlasi ning kritiseeriti ideed Eesti Vabariigist ning seejärel oli sobilik tuua ideaalse alternatiivina Saksamaa, mis pidi pakkuma nii majanduslikku kui sõjalist tuge. Nii õigustati Balti Hertsogiriigi loomist.

Lisaks Marek Miili seitsmele vaenlase loomise diskursusele oli käsitlust võimalik täiendada veel ühe näitajaga nagu eestlaste kultuuriline alavääristamine baltisaksa lehtedes. Alavääristamise kaudu oli võimalik eestlaste pädevust ükskõik millises positsioonis diskrediteerida. Eesti kultuuri serveeriti kui mandumise etaloni, ainult saksa keel ja kultuur võis tagada edu.

Kultuuritaseme küsimus pakub võrdlust eestlaste hinnangutega baltisakslastele. Eduard Luiga hinnates polnud baltisakslased mitte kultuurikandjad, vaid takistasid eestlaste arengut. Paradoksina tõi ta välja, et baltisakslased kiidavad end kui kultuuriarendajad, aga kui küsimus seisnes omavalitsuse reformimises olid eestlased ikka ebaküpsed.

Miili mudeli abil sai baltisakslase kuvand eestlasest tükkideks võetud. Kildude kokkupanemisel selgus, et peamiseks probleemiks baltisakslaste jaoks oli kartus Eesti Vabariigi loomisest. Seega oli eestlaste ja Eesti negatiivse kuvandi loomine seotud baltisakslaste enda ebakindluse ja hirmuga. Tavainimesele võis tunduda, et Saksa vägede sissemarss tähendaski alatiseks saksa võimu kehtestamist, aga need, kes ise Balti Hertsogiriigi loomise nimel tööd tegid, teadsid, et olukord on segane ning saksa võimu püsijäämine pole garanteeritud.

Lisaks Marek Miili vaelase seitsme diskursuse analüüsile, sai käesolevas töös analüüsitud lisaaspektina eestlaste kultuuritaseme alavääristamist ning võrreldud baltisakslaste ja eestlaste vastastikuseid suhteid. Töö uudsus seisneb baltisaksa ajalehtede kasutamises peamiste allikatena.

Baltisakslaste ja eestlaste vahelisi suhteid oleks vaja käsitleda veelgi üksikasjalikumalt. Edasise uurimustöö raames võiks analüüsida baltisakslaste suhtumist eestlastest enamlastesse.

Kasutatud allikad ja kirjandus

A. Eingesandt. *Dorpater Zeitung*, 16.04.1918.

An unsere deutschen Heimatgenossen! *Revaler Zeitung*, 20.11.1918.

Baltische Blätterstimmungen. *Dorpater Zeitung*, 10.09.1918.

Besuch des Freiherrn von Seckendorf in Baltischport. *Revaler Zeitung*, 05.06.1918.

Der Befreier der kleinen Nationen. *Dorpater Zeitung*, 16.03.1918.

Der Sozialdemokrat Ernst Heilmann über die Zukunft der Ostseeprovinzen. *Revaler Zeitung*, 07.06.1918.

Ein Este über das künftige Eesti. *Dorpater Zeitung*, 18.11.1918

Eröffnung der Liv-Estland-Ausstellung in Berlin. *Revaler Zeitung*, 17.06.1918.

Estland als autonomer Pufferstaat? *Revaler Zeitung*, 30.03.1918.

Extra beilage der *Revaler Zeitung*, 14.03.1918.

Kaiser Wilhelm. Dorpat wieder Deutsch! *Revaler Zeitung*, 19.03.1918.

Preisi Prinz Heinrich Tartus. *Revaler Zeitung*, 16.04.1918.

Prints Leopold Bayerist Wõru külastamas. *Revaler Zeitung*, 23.04.1918.

Rohrbach, Paul. "Nationale Kultur" im baltischen Gebiet. *Revaler Zeitung*, 24.04.1918.

R.S. Aus der estnischen Presse. *Revaler Zeitung*, 5.04.1918.

S.v.M. Die Esten und der Anschluss an Deutschland. *Revaler Zeitung*, 30.05.1918.

Zu ehren der deutschen Pressevertreter, *Revaler Zeitung*, 11.09.1918.

Zur Lösung der estnischen Frage. *Dorpater Zeitung*, 10.07.1918.

Von der liv-estländischen Deputation. *Revaler Zeitung*, 02.05.1918.

Über die Zukunft der baltischen Länder. *Dorpater Zeitung*, 11.06.1918.

X. Unsere estnischen heimatgenossen und wir. I. *Dorpater Zeitung*, 04.04.1918.

X. Unsere estnischen Heimatgenossen und wir III, *Dorpater Zeitung*, 06.04.1918.

Kirjandus

Angelus, Oskar. *Esten und Deutsche in ihren gegenseitigen Beziehungen.* Baltische Hefte, 14. köide, Hannover-Döhren: Hirschheydt, 1968. lk 108-134.

Arjakas, Küлло. *Jaan Poska oma ja meie ajas: artikleid ja mälestusi.* Tallinn: Konstantin Pätsi Muuseum ; Tallinna Linnaarhiiv (Tallinna Raamatutrükikoda), 2010.

Aru, Krista. *Üks kirk, kolm mõõdet: peatükke eesti toimetajakesksest ajakirjandusest: K. A. Hermann, J. Tõnisson, K. Toom.* Tartu: Teaduskirjastus (Tallinn: Printon Trükikoda), 2008.

Dellingshausen, Eduard von. *Kodumaa teenistuses: Eestimaa rüütelkonna peamehe mälestused.* Lech: CPI - Clausen ja Bosse, 2011.

Graf, Mati, *Parteid Eesti Vabariigis 1918-1934.* Tallinn: Tallinna Pedagoogikauilikool, 2000.

Hehn, Jürgen von. *Die Umsiedlung der baltischen Deutschen - das letzte Kapitel baltisch-deutscher Geschichte.* Marburg/Lahn: J. G. Herder Institut, 1982.

Hiiemaa, Karin. Raudsepp, Anu. *Vaenlase kuvandi loomine 1920.–1930. aastate NSV Liidu eestikeelses õppekirjanduses.* Tuna, 2013, 2 : 84-95.

Jürjo, Indrek. *Ideed ja ühiskond. Balti provintside mõtte- ja kultuuriloost 18.-19. sajandil.* Tartu: Eesti Ajalooarhiiv (Greif), 2011.

Karjahärm, Toomas. *1905. aasta Eestis: massiliikumine ja vägivald maal.* Tallinn: Argo, 2013.

Karjahärm, Toomas. *Eesti-saksa kompromiss 1915. aastal.* Esimene maailmasõda ja Eesti. Eesti Ajalooarhiiv (Tallinn : Tallinna Raamatutrükikoda), 2014, lk 108-131.

Kinkar, Feliks. *Lehekülg Eestimaa kultuuriloost: Baltisaksa haridusseltsid Eestis 1905-1914.* Tallinn: Olion, 2000.

Loit, Aleksander *Baltisaksa riüitelkondade seisukohad ja tegevus Eesti iseseisvumisel 1918–1920.* Tuna 2006, 4 : 50-74.

Must, Aadu. *Priviligeeritust põlualuseks: baltisaksa ühiskonnategelaste represseerimine Esimese maailmasõja ajal.* Esimene maailmasõda ja Eesti. Eesti Ajalooarhiiv (Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda), 2014, lk 15-107.

Nottbeck, Berend von. *Võnnu lahingu eelugu.* Tallinn: Kunst, 2009.

Pajur, Ago. *Eesti! Sa seisad lootusrikka tuleviku lävel, kus sa vabalt ja iseseisvalt oma saatust määrata ja juhtida võid. Eesti riikluse alusdokumendid 1917-1920.* Tartu: Eesti Ajalooarhiiv (Greif), 2008.

Perneder, Eva. *Baltische Träume 1918 mit Erinnerungen an die Okkupationszeit in Reval.* Jahrbuch des baltischen Deutschtums. Lüneburg: Carl-Schirren-Gesellschaft, 2002, lk 105-111.

Pistohlkors, Gert, von. *Deutsche Geschichte im Osten Europas. Baltische Länder.* Berlin: Siedeler, 1994.

Rohtmets, Helen. *Kättemaks põlisele vaenlasele? Baltisakslaste kodakondsusküsimus vastloodud Eesti Vabariigis.* Ajalooline Ajakiri 2010 : 1, 37–57.

Rosenberg, Tiit. *Eesti 1919 aasta maareformi historiograafia.* Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat. Tartu: Õpetatud Eesti Selts, 2002, lk 125-161.

Stackelberg, Eduard von. *Ühe baltlase võitlustee. Püüdlused, võidud ja kaotused.* Leck: CPI - Clausen ja Bosse, 2010.

Tamul, Sirje. *Landesuniversität Tartus 1918. aastal. 75 aastat Eesti Ülikooli Tartus,* Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1997, lk 67-79.

Taube, Arved von. *Die Deutschbalten. Schicksal und Erbe einer eigenständigen Gemeinschaft.* Lüneburg: Carl-Schirren-Gesellschaft, 1973.

Käsikirjalised materjalid

Laurits, Kaido. *Saksa kulturomavalitsus ja vähemusrahvus Eesti Vabariigis 1918/25-1940.* Magistritöö. (juh. Tiit Rosenberg) Tartu Ülikool. Ajaloo osakond. Tartu, 2005.

Marek, Miil. *Vaenlase pildi loomine 20. sajandi I poole Eesti ajakirjanduse näitel.* Magistritöö. (juh. Katrin Aava) Tallinna Ülikool. Filoloogia teaduskond, Eesti filoloogia osakond, üld- ja rakenduslingvistika õppetool, 2007.

Internetimaterjalid

Baltisches Biographisches Lexikon *digital* <http://www.bbl-digital.de/> (vaadatud: 24.05.2015)

Resümee

Die Verhältnisse zwischen Deutschbalten und Esten während des deutschen Okkupation 1918

Die vorliegende Bachelorarbeit „Die Verhältnisse zwischen Deutschbalten und Esten während der deutschen Okkupation 1918“ beschäftigt sich mit der Frage, ob und wie viel die deutschbaltische Presse in Estland über die Esten berichtet hat. Für diesen Zweck wurden alle Artikel der deutschbaltischen Zeitungen „Dorpater Zeitung“ und „Revaler Zeitung“ aus dem Jahr 1918 analysiert. Die Kriterien für die Analyse beruhen auf der Magisterarbeit *Vaenlase pildi loomine 20. sajandi I poole Eesti ajakirjanduse näitel* von Marek Miil. In seiner Arbeit hat er nämlich untersucht, ob und wie der Feind in deutschbaltischen Zeitungen im Laufe der verschiedenen Okkupationen in Estland beschrieben wurde. Die erste Okkupationszeit, die behandelt wurde, war die des deutschen Kaiserreichs und auf dieser Basis hat Miil sieben Diskurse um einen Feind zu entwerfen verfasst. Die vom ihm erstellte Auflistung der sieben Kriterien sieht wie folgt aus:

1. Feind als Initiator des Krieges
2. Diskreditierung der Verwaltung
3. Die militärische Schwäche des Feindes
4. Die wirtschaftliche Schwäche des Feindes
5. Die Schwäche der Innenpolitik
6. Feind als Lügner
7. Gewalttaten und Besatzungspolitik des Feindes

Von diesen Diskursen konnten vier in der vorliegenden Bachelorarbeit verwendet werden. Grund dafür liegt darin, dass während in der Arbeit von Marek Miil unter anderem ausländische Feinde gegenübergestellt werden, wird in dieser Arbeit nur der innere Feind behandelt.

Zwei Forschungsfragen stellen sich heraus: Wie wurden die Esten in deutschbaltischen Zeitungen dargestellt? Welchem Ziel haben die Artikel gedient?

In den Artikeln werden Esten als politisch, militärisch und wirtschaftlich schwach gezeigt. Alle diese Aspekte haben dafür gedient um die Idee vom Freistaat Estland zu beschädigen. Esten wurden als naiv, kindisch und ohne politische Erfahrungen gezeigt, und auf diesem Grund behauptete man, dass die Esten nicht in der Lage seien, selbst einen Staat zu führen. Außerdem haben die Deutschbalten das selbständige Estland nicht anerkannt. Über Estland wurde nur als über eine Idee gesprochen. Es war wichtig die Esten schwach zu zeigen um gleichzeitig das Vereinigte Baltische Herzogtum gründen zu können.

Darüber hinaus kann man in den Zeitungen lesen, wie die Deutschbalten die estnische Kultur permanent abwertend behandelt haben. Durch die Abwertung der Kultur war es möglich die Leistungsfähigkeit von Esten auch in verschiedenen anderen Bereichen zu vermindern. Es wurde sogar behauptet, dass die estnische Kultur minderwertig sei und nur die deutsche Sprache und Kultur Erfolg bringen können.

Es stellt sich die Frage, warum es wichtig war für die Deutschbalten die Schwäche von Esten so zu präsentieren? Es weist darauf hin, dass die Deutschbalten selbst unsicher waren.

Das Thema über die Verhältnisse zwischen Deutschbalten und Esten kann man weiter erforschen. Eine Möglichkeit wäre es das Verhältnis zwischen Deutschbalten und estnischen Bolschewiken zu recherchieren.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liis Kägu (sünnikuupäev: 21.06.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose bakalaureusetöö „Baltisakslaste suhtumine eestlastest kaasmaalastesse 1918. aasta okupatsiooni perioodil“, mille juhendajaks on Aigi Rahi-Tamm,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 25.05.2015

(allkiri)